

ЗДРАВКО ВЕЛИМИРОВИЋ

АКТУЕЛНА ПИТАЊА ДОМАЋЕМ ФИЛМУ, КАО ДИЈЕЛУ КУЛТУРЕ

Поштовани колеге, прије неколико деценија, Албер Ками је изрекао ову профетску мисао: "Изгнали смо љепоту, а Грци су, једном ратовали због ње".

Окупили смо се да заједнички промислимо и прозборимо о духу и потреби љепоте. Нарочито о њеним манифестацијама - у филму, домаћем и страном. Да се посебно осврнемо на дјела и правце кретања у посљедњој деценији овога вијека, на расвиту трећега миленијума, који се у свијету ишчекује с великом надом.

Да ли је Достојевски претјерао када је устврдио, прије стотинак година: "Љепота ће спасити свијет"?!

Меморијални тренутак црногорског филмског стваралаштва, који нас је овдје сабрао, налаже нам и да се јавно запитамо: "Куд плови овај брод наше домаће филмске естетике и етике"? Потапа ли га, не дај боже, узбуркани опасни океан политике. Ваља ли нам данас проговорити коју ријеч и о ружноћи, као о насртљивој плими, од које се тешко бранимо? У дијалогу са својим временом, упитаћемо: може ли се избјећи све извјеснија деградација масовне културне понуде, дехуманизација и деморализација најширег гледалишта и слушајлишта? Свијет очекује да култура, својим програмима, како је то одвајкада уређено и договорено, узгаја врлине, душевне и духовне вриједности, без којих би живот остао пуст. Свијет очекује да се оплемене широки простори узнемирених душа, које ваља смиривати љековитом добротом и љепотом, тим незамјенљивим идеалима хуманизма.

Када је прије 50 година почела да ради организована домаћа кинематографија, њени ствараоци се нијесу двоумили око културних циљева тог новог медијума. У том духу су били васпитани људи епохе. Таква је била и публика, бар њен култивисани дио. Њена оријентација је била у тражењу примјера човјештва у човјеку, племенитости и храбрости, налажењу јунака филмских дјела који се боре за укидање насиља и свакојаког понижења, са којима се, на природан начин, гледалац идентификовао и у чијем емоционалном окриљу је растао. Тражећи љепоту у себи, и свом људском окружењу...

Мораћу за тренутак да направим рез у излагању, да бих вас питао:

1. Зашто у нашем ТВ гледалишту, са наглашеним успјехом, мјесецима "хара" "Касандра", једна, нажалост, отужна јужноамеричка мелодрама. Ријечју, кич!

1. А зашто се опет, готово истовремено, у биоскопским салама, тако масовно и бучно, гледа и доживљава "Буре барута", "Подземље" - домаћи филмови, као и, рецимо; "Мржња" - француски продукт. Да ли се ради о изврнутом укусу супростављених дјелова данашње публике? Старије, или млађе.

Да ли се у нас уопште размишља о томе шта се то сервира, са наше стране, домаћем и страном гледаоцу? Јесмо ли задовољни оним што се дешава на домаћем биоскопском и ТВ екрану? Је ли то у интересу културе, публике, првенствено младога свијета? Показујемо ли ми интерес за жеље публике прије него што су филмови направљени? Какав утисак о своме народу остављамо у свом и у туђем гледалишту? Или ми дозвољавамо да се помоћу агресије са екрана врши преобликовање сензибилитета, а ради управљања друштвеном свијешћу путем културе и умјетности?

Ми смо донедавно били морално здрав народ. Разним притисцима и неповољним околностима ми смо разбољени, заљуљани из темеља, поколебани. Зато морамо бити и осјетљиви на све манифестације деструктивности. Па зато питамо:

- Да ли је наш филм (на оба екрана) у дослуху и у здравом дијалогу за својим временом и народом?

- Да ли је поједини од филмова припадају домену културе? Да ли се налазе у пољу поезије?

- Да ли је чак могућа домаћа или инострана политичка инструментализација филмских и ТВ дјела? Ако је ово присутно, да ли да расправимо: у чијем је то интересу?

Ево једне занимљиве анегдоте која се збила баш у току мојих размишљања на данашњу тему. Сретнем познаника са сусједног улаза, старијег, образованог, и увијек по мало ироничног господина. Каже ми да носи касете са неколико епизода "Касандре", а по

налогу женског дијела породице. Гледао је, каже, јесте мелодрама и кич посљедње врсте, али има у томе неке добротe и неофанзивности. Вели даље, служиће му то као лијек за душу и за очи. Са млађим мушким нараштајем ишао је у биоскоп и видио је два посљедња, врло прононсирана домаћа филма, који су покупили све награде. - "Отровно, брате, да не може бити горе. Убише ме визуелне и звучне агресије са екрана, а о идејама и карактерима да и не говоримо. Једнострано, црномањасто, сав сам се устресао послије пројекција. Ево видите, комшија, сад стављам љуту траву на љуту рану. Отужним кичем лијечим се од овога, помахниталогa, препуног свакојаке ружноће"...

Тако говори један, по мало старовремски господин, навикнут на конвенције некадашњег филма и театра. Али, у његовој жалби чује се и по неко оправдано упозорење, с обзиром на културно наслеђе и на етнопсихолошке особине нашега свијета и поднебља. Наравно, ни у ком случају не треба се залагати за традиционализам, али из традиције морамо одабрати оно што нас чини бољим, љепшим и отпорнијим. Напрасним потресима и неочекиваним "лупинизма", ми ћемо само изгубити своју урођену равнотежу и ритам. Е, онда је ту крај. Савремени екран филма и телевизије, или нас уљуљукује неподношљивим мелодрамама, или доприноси свим могућим акцелерацијама, опасним убрзањима природног ритма живота, без предаха, без паузе, без застоја...

О чему се данас све гласније говори у јавности? На пример, о репертоару филма и телевизије. Некада, у протеклим деценијама, каже се, имали смо и филмове у којима је било и њежности и сензуалности, гледали смо дивне дјечје, пријатне музичке и здраве неагресивне спортске филмове. Гледали смо проблемске, друштвене драме из живота, у граду и на селу... Данас, гледаоци се јавно жале да је репертоар до зла бога једностран и да повлађује страстима најнижег реда, па их чак и распаљује.

И заиста, које су то емоције које ми, филмски ствараоци, сервирамо гледаоцу? Који је, уз то, допринос страног, масовно увезеног филма и ТВ програма? Који тонови и децибели нас заглушују и дан и ноћ? Прави ли ово равнотежу духа и душе, или можда руши наш већ поколебани нервни систем?

Наша је културна дужност да покренемо здрави сензибилитет гледаоца, да подстакнемо његову критичку мисао, да гледалиште доведемо до катарзе, да прочишћења и просвјетљења. Не желимо и уопште не предлажемо унификацију гледишта о питањима везаним за естетику и репертоарску политику (никада је није ни било) - али обавезни смо да на вријеме препознамо неке анти-културне појаве.

Да ли је очигледна неопходна потреба промјене свијести о домаћем филму и гледалишту, о њиховом значењу, овдје и сада?

Зар није вријеме да се договорно приступи деконтаминацији нашега екрана, па и многих сегмената културе у цјелини, јер се стење под дубоким слојевима лажних вриједности.

Од стручних људи се очекује да јавно и компетентно промисле, да се договоре и почну да спроводе конзистентну културну политику, које данас нема. Да ли је могућа, и на који начин, реорганизација домаће кинематографије у цјелини? Да ли је она остварива, ако је још и даље раздешена, без тржишта, без праве цијене рада, без стручне индустријске организованости? Без економске повезаности и узајамности у пласману и приказивању. Без савремених, модерно опремљених биоскопа, у организованој приказивачкој мрежи? И можда је још најважније питање, може ли производња домаћег филма, без свога, културно усмјереног темељног капитала?

Могу ли нас сва ова питања оставити равнодушним и пасивним?